

Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece

Priručnik za stručnjake

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE I ISKORIŠTAVANJE DJECE: PRIRUČNIK ZA STRUČNJAKE

Izdavač

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Urednica

Irma Kovčo Vukadin

Autor teksta:

mr.sc. Renata Odeljan

Recenzent:

Dr.sc. Davorka Martinjak

Lektura:

Felicitas, obrt za prevoditeljske usluge

Fotografija s naslovnice:

Martina Marić

Grafičko uređenje:

Matej Žižanović

2018.

ISBN: 978-953-6418-94-7

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001004670.

Izrada priručnika jedna je od aktivnosti projekta „116 000 Hotline for Missing Children Croatia“

Nositelj projekta: Centar za nestalu i zlostavljanu djecu

Ugovor br.: JUST/2015/RDAP/AG/0116/8830

Financirala EU u okviru programa: Rights, Equality and Citizenship Programme

Radni paket 2: edukativne aktivnosti utemeljene na znanstveno-istraživačkom radu

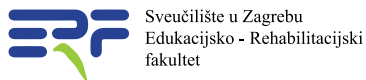
Aktivnost 6: razvoj programa cjeloživotnog obrazovanja i priručnika za edukaciju

Rezultat: priručnik

Nositelj aktivnosti: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Priručnik je publiciran uz financijsku podršku programa *Rights, Equality and Citizenship Programme* Europske Unije. Sadržaj ovog priručnika je isključiva odgovornost autora i ne predstavlja nužno stav Europske unije.

Ovaj projekt sufinancira Ured za udruge Vlade RH. Stajališta izražena u ovom priručniku isključiva su odgovornost autora priručnika.

Co-funded by the Justice and Consumers Programme of the European Union

Sadržaj:

Predgovor	6
Uvod	8
Normativni okvir	10
Međunarodni pravni okvir	10
Provedba Direktive 2011/92/EU	15
Strategije i politike	18
Definicije i vrste spolnog nasilja	20
Opseg i struktura seksualne viktimizacije djece	26
Pojavni oblici i indikatori	28
Indikatori spolnog zlostavljanja	28
Indikatori vrbovanja	32
Indikatori elektroničkog seksualnog nasilja.....	38
Suradnja ključnih dionika i protokoli postupanja	41
Prevenција seksualnog nasilja prema djeci	42
Literatura	45

Predgovor

Nasilje nad djecom jedan je od značajnih problema suvremenog društva. Prema navodima Svjetske zdravstvene organizacije, jedna milijarda djece u dobi od dvije do 17 godina godišnje doživi neki oblik fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja. Posljedice nasilja nad djecom mogu biti različite: od smrtne posljedice kao fatalnog ishoda nasilja, preko teških tjelesnih povreda do emocionalne traume i poteškoća mentalnog zdravlja. Također, posljedice nasilja nad djecom mogu imati negativan utjecaj na razvoj živčanog sustava djeteta te rezultirati cijelim nizom kroničnih stanja koja značajno utječu na kvalitetu života osobe u odrasloj dobi. S obzirom da nasilje nad djecom najčešće vrše odrasle osobe, jasan je negativan utjecaj koji nasilje nad djecom ima na djetetov osjećaj povjerenja prema odraslim osobama koje bi zapravo trebale štiti dijete i omogućavati mu uvjete za optimalan rast i razvoj. Posljedice nasilja nad djecom su, osim neposrednih posljedica na razini konkretnog djeteta, značajne i na razini primarnog socijalnog okruženja, zajednice i društva. Današnja djeca sutrašnji su nositelji razvoja svakog društva i stoga nije čudno što se zaštita djece od različitih oblika nasilja navodi kao jedan od glavnih ciljeva razvojnih politika i strategija na globalnoj i regionalnim razinama. Poruka koju je važno zapamtiti je da se nasilje nad djecom može spriječiti.

Skupina od deset međunarodnih agencija je, pod vodstvom Svjetske zdravstvene organizacije, razvila znanstveno utemeljeni paket pod nazivom INSPIRE: sedam strategija za okončanje nasilja nad djecom (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/violence-against-children/en/>).

Riječ je o sljedećim strategijama:

1. implementacija i provedba zakona
2. promjena normi i vrijednosti
3. sigurno okruženje
4. podrška roditeljima i skrbnicima
5. ekonomsko osnaživanje
6. omogućavanje odgovarajućih usluga
7. obrazovanje i životne vještine

Na tragu navedenih strategija, stručni tim Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta osmislio je program edukacije za stručnjake u području obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva i organizacija civilnog društva. Program edukacije razvijen je u okviru projekta

„116000 Missing Children Croatia“ (JUST//RDAP/AG/0116/8830). Nositelj projekta je Centar za nestalu i zlostavljaju djecu, a partneri su Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Ideja programa edukacije je da se u okviru cjeloživotnog obrazovanja stručnjaci različitih struka upoznaju s aktualnim znanstveno utemeljenim spoznajama u području različitih pojava oblika nasilja nad djecom s ciljem prevencije, tj. zaštite djece od nasilja. Programom edukacije obuhvaćeno je šest osnovnih oblika nasilja nad djecom: 1. obiteljsko nasilje, 2. zlostavljanje i zapuštanje djece, 3. vršnjačko nasilje, 4. nasilje u mladenačkim vezama, 5. seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece i 6. trgovanje djecom. Za svaku od navedenih tema pripremljen je priručnik za edukaciju koji ima jednaku strukturu: definiranje pojma, normativni okvir (međunarodni, europski, hrvatski), opseg problema u Hrvatskoj, postupanje (pregled postojećih protokola postupanja), pomoć i podrška djetetu i obitelji, suradnja relevantnih dionika te primjeri dobre prakse.

Nadamo se da će ovaj priručnik poslužiti kao izvor vrijednih spoznaja i nadahnuće za unapređenje zaštite djece od nasilja u Hrvatskoj.

Urednica
Irma Kovčo Vukadin

Uvod

Priručnik je prvenstveno namijenjen stručnjacima i profesionalcima čiji je posao sprečavanje, otkrivanje i postupanje u slučajevima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja mladih, ali i svima ostalima koji su zainteresiranima educirati se na navedenu temu. Ovaj priručnik sastoji se od savjeta vezanih za spolno zlostavljanje djece, ali i spolno iskorištavanje putem suvremenih tehnologija.

Tema seksualnog zlostavljanja djece je teška, kod velikog broja ljudi izaziva otpor i potrebu da okrenu glavu kako kod laika tako i kod stručnjaka, no naša je zajednička odgovornost priznati da problem postoji, da je itekako prisutan u društvu i da imamo moralnu, profesionalnu i zakonsku obvezu reagirati. Neumoljive brojke govore da je jedno od petero djece seksualno zlostavljano kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. To znači da su ta djeca u našim obiteljima, u našem susjedstvu, u školama, vrtićima, parkovima, ambulanzama... „Jedno od petero“ nije gruba procjena stručnjaka koji žele zastrašiti javnost. Ta je brojka rezultat brojnih istraživanja i meta-analiza prikupljenih od strane Vijeća Europe koje je provodilo petogodišnju kampanju pod tim nazivom (eng. *One in Five*) nastojeći skrenuti pažnju na sveprisutnost seksualnog zlostavljanja djece u Europi. Isto tako, iz empirijskih istraživanja znamo da se otkrije samo 10% slučajeva seksualnog zlostavljanja djece (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012). Problem niske stope razotkrivenosti seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja povećan je uporabom suvremenih tehnologija. Naime, s novim tehnologijama dolaze i novi pojavni oblici zbog čega stručnjaci koji rade s djecom moraju pratiti trendove koje nameću moderne tehnologije kako bi mogli razumjeti djecu i njihove probleme s kojima se oni svakodnevno nose. Kako bi u tome bili uspješni, moraju razumjeti da je *online* okruženje i komuniciranje njihovo prirodno okruženje i da ga treba sagledavati iz perspektivne njihovog normalnog odrastanja. Upravo zbog toga stručnjaci moraju djecu i sebi educirati o prijetnjama koje postoje ne samo u *online* svijetu već i u onom stvarnom te tako *online* i *offline* svijet učiniti sigurnima za mlade.

Podatak da je europski prosjek mladih osoba u dobi od 16-29 godina koji dnevno koriste Internet 90% , uz utvrđenu činjenicu da osam od deset korisnika internetu pristupa putem mobilnih uređaja, jasno ukazuje na dostupnost mladih počiniteljima seksualnih delikata. Najveći udio odnosi se na skandinavske zemlje u kojima iznosi 100%. Najniži je udio u Rumunjskoj (75%) i Turskoj (78%). Tijekom 2010. godine, u Europi je 74 000 djece bilo oštećeno kaznenim djelima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.¹

---

¹ Situation of young people in the European Union. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b6985c0c-743f-11e8-9483-01aa75ed71a1/language-en>

Prema Matijević (2014), Istraživački centar Pew (*Pew Research Center*) objavio je podatke istraživanja Mary Maden i suradnika o mladima, socijalnim medijima i privatnosti (Maden i sur., 2013) iz kojih je vidljivo da većina mladih na svojim profilima objavljuju svoje fotografije, a u nešto manjem broju naziv škole i grada u kojem žive. Navedeno istraživanje potvrđuje i istraživanje Hrabroga telefona i Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba koje je provedeno na uzorku od 1 489 djece i mladih u dobi od 11 do 18 godina, a čiji rezultati pokazuju da 43% mladih objavljuje svoje privatne fotografije na *Facebooku*, a njih 31% podatke o školi. Ono što najviše zabrinjava, njih 85% s ostalima dijeli svoje pravo ime i prezime.

Za zaključiti je da je stručnjacima nadležnim za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja iznimno važno pratiti nove pojavne oblike kako bi mogli pravovremeno i primjereno reagirati. Važno je naučiti i djecu kako prepoznati moguće opasnosti i rizična ponašanja i kako se zaštititi. Uz to, nužno je u edukaciju uključiti i roditelje kako bi i oni znali primjereno reagirati na pojavu seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Normativni okvir

Međunarodni pravni okvir

Unutar međunarodnog pravnog okvira postoji čitav niz dokumenta koji se bave zaštitom djece i koji su izravno ili neizravno vezani za seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece. Najvažniji dokument u zaštiti temeljnih sloboda i prava djece svjetske razine, čija je stranka i Republika Hrvatska, jest Konvencija o pravima djeteta usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine. Ona sadrži univerzalne standarde koje država stranka Konvencije mora jamčiti svakom djetetu. Za razliku od Deklaracije o pravima djeteta (1959) koja ima moralnu snagu, Konvencija o pravima djeteta pravni je akt koji pravno obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredbi. Radi postizanja svrhe Konvencije o pravima djeteta i provedbe njezinih odredbi, donesen je Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, usvojen i otvoren za potpisivanje 25. svibnja 2000. godine kojim su proširene mjere koje države stranke trebaju poduzeti kako bi zajamčile zaštitu djeteta od prodaje, dječje prostitucije i dječje pornografije i koji je pravno obvezujući i za Republiku Hrvatsku. U predgovoru Fakultativnog protokola izražava se zabrinutost zbog sve veće dostupnosti dječje pornografije na internetu i drugim tehnologijama koje se razvijaju, uz pozivanje na Međunarodnu konferenciju o suzbijanju dječje pornografije na Internetu (Beč, 1999)², posebice na njezine zaključke koji zagovaraju svjetsku kriminalizaciju proizvodnje, distribucije, izvoza, prijenosa, uvoza, namjernog posjedovanja i oglašavanja dječje pornografije, uz isticanje važnosti bliske suradnje i partnerstva između vlada i internetske industrije. Fakultativni protokol dječju pornografiju definira kao prikazivanje djeteta bilo kakvim sredstvima u pravim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili prikazivanje dijelova djetetova tijela u prvom redu u seksualne svrhe. Člankom 3. točkom (c) Fakultativnog protokola između ostalog propisano je da je svaka država stranka dužna osigurati da se, kao minimum, sljedeća djela i aktivnosti u cijelosti obuhvate kaznenim pravom, bilo da su te povrede počinjene u državi, bilo u inozemstvu, te kako na pojedinačnoj tako i na organiziranoj osnovi: proizvodnja, distribucija, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaja ili posjedovanje u seksualne svrhe dječje pornografije (Kokot, 2015).

---

² Međunarodna konferencija o suzbijanju dječje pornografije na Internetu
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32000D0375>

Regionalni međunarodni instrumenti povezani s proizvodnjom, distribucijom i posjedovanjem sadržaja spolne zloporabe djece na računalnom sustavu ili mreži dijele se prema kriteriju obvezatnosti. Za Republiku Hrvatsku najvažniji su obvezujući pravni izvori vezani uz njezino članstvo u Europskoj uniji i Vijeću Europe, i to oni koji se izravno odnose na predmetnu materiju:

- Direktiva 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije
- Konvencija Vijeća Europe o kibernetičkom kriminalu, poznata i kao Budimpeštanska konvencija
- Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, poznata i kao Lanzarotska konvencija (Kokot, 2015).

Prvi sveobuhvatni zakonodavni instrument Europske unije u borbi protiv seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece bila je Okvirna odluka Vijeća 2004/68/PUP od 22. prosinca 2003. godine o borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Okvirna odluka bila je prvi pokušaj da se na razini EU-a utvrde minimalna pravila vezana uz kriminalizaciju ponašanja koja se trebaju smatrati kaznenim djelima dječje pornografije. Suočena s dramatičnim napretkom u upotrebi elektroničkih komunikacijskih tehnologija te novim oblicima seksualnog iskorištavanja djece putem interneta, Europska komisija Okvirnu odluku zamijenila je novim instrumentom: Direktivom 2011/92/EU Europskog parlamenta i Vijeća Europe od 13. prosinca 2011. godine o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i dječje pornografije (*Directive on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography*).

Direktiva 2011/92/EU Europskog parlamenta i Vijeća Europe sadržajno i svrhovito nadopunjuje Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja i vrlo je važan instrument u borbi protiv seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece.

Još jedan važan dokument Europskog parlamenta je i Rezolucija od 11. ožujka 2015. o seksualnom zlostavljanju djece na internetu (2015/2564(RSP)) (*Fight against child sexual abuse on the Internet European Parliament resolution of 11 March 2015 on child sexual abuse online* (2015/2564(RSP)) kojom se poziva države članice koje nisu prenijele Direktivu 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije u svoje zakonodavstvo da to učine, pri čemu se ističe zabrinutost jer djeca na internetu mogu biti izložena specifičnim rizicima kao što su: mogućnost pristupa sadržajima koji predstavljaju, odnosno prikazuju, seksualno iskorištavanje djece, izloženost predatorima, razmjena materijala o nasilju, kibernetički kriminal,

zastrašivanje, vršnjačko nasilje ili mamljenje djece za zadovoljavanje seksualnih potreba; budući da se izloženost djece tim rizicima pogoršava zbog rasprostranjene uporabe mobilne tehnologije i interneta i pristupa njima; te da bi borbu protiv zlostavljanja djece na internetu trebalo učiniti dijelom šire strategije koja bi obuhvatila opću pojavu seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece koja se i dalje uglavnom odnosi na kaznena djela koja izvan interneta čine mreže i pojedinci koji planirano djeluju izvan internetske sfere; da seksualno iskorištavanje u internetskom okruženju može zadobiti različite oblike; da zbog svog međunarodnog karaktera iskorištavanje i seksualno iskorištavanje djece na internetu, s obzirom na to da zahvaća stotine zemalja i njihovih jurisdikcija i tijela kaznenog progona, predstavlja međunarodni problem koji iziskuje međunarodno rješenje; da žrtve, još u većoj mjeri nego za druga kaznena djela, većinu slučajeva koji se odnose na seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece najčešće ne prijavljuju tijelima kaznenog progona te stoga dostupni podaci o broju počinjenih kaznenih djela ne odražavaju točno opseg problema, da se mnogi počinitelji kaznenih djela koriste obrambenim mjerama kao što su šifriranje i drugi mehanizmi kako bi zaštitili svoje aktivnosti, što predstavlja ozbiljan izazov za istrage koje provode tijela kaznenog progona. Nadalje Rezolucija snažno naglašava da su zaštita djece i jamčenje sigurnog okruženja za njihov razvoj jedan od primarnih ciljeva Europske unije i njezinih država članica; da se moraju zajamčiti prava djece na internetu i njihova zaštita i da se moraju poduzeti mjere kako bi se nezakoniti sadržaj hitno uklonio i prijavio tijelima kaznenog progona te kako bi se predvidjelo dovoljno pravnih instrumenata za provođenje istraga i progon počinitelja; smatra da se osobni podaci djece na internetu moraju propisno zaštititi i da djecu treba informirati na jednostavan i njima razumljiv način o rizicima i posljedicama korištenja njihovih osobnih podataka na internetu; naglašava da će se reformom zaštite podataka uvesti važne izmjene u cilju dodatne zaštite prava djece na internetu; naglašava potrebu za sveobuhvatnim i usklađenim pristupom na europskoj razini kako bi se zajamčila dosljednost pri oblikovanju politika i djelovanju na temelju tih politika, a koji bi obuhvaćao borbu protiv kriminala, temeljna prava, privatnost, zaštitu podataka, kibernetičku sigurnost, zaštitu potrošača i e-trgovinu; smatra da se moraju poduzeti daljnji koraci za borbu protiv mamljenja djece za zadovoljenje seksualnih potreba na internetu te da Komisija zajedno s nacionalnim vladama, civilnim društvom, društvenim medijima, roditeljima, učiteljima, socijalnim radnicima, službenicima za zaštitu djece, pedijatrima te organizacijama za mladež i djecu mora aktivno poduzimati mjere za podizanje razine osviještenosti o tom problemu jasnim smjernicama, razmjenom najboljih praksi, uspostavom društvenih platformi za suradnju i razmjenu informacija o tom problemu kako bi se identificirali potencijalni rizici i prijetnje za djecu. Rezolucija poziva Komisiju i države članice da pokrenu primjerenu kampanju osvještavanja javnosti u koju će biti uključeni svi relevantni akteri i kojom bi se djecu osnažilo, a roditelje i odgojitelje podržalo u razumijevanju i rješavanju rizičnih situacija na internetu i zaštiti sigurnosti djece na internetu te da podrži države članice u uspostavi programa

za prevenciju seksualnog zlostavljanja na internetu, da promiču kampanje osvještavanja javnosti u vezi s odgovornim ponašanjem u društvenim medijima i potiče glavne inter-netske pretraživače i društvene mreže da zaštiti sigurnosti djece na internetu pristupe proaktivno; poziva Komisiju i države članice da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi djeca češće i više prijavljivala zlostavljanje i da unaprijede mjere odgovora na te prijave te da razmotre uspostavu mehanizama za sustavno izravno prijavljivanje; podržava razvoj službi za pomoć djeci kojima djeca mogu anonimno prijaviti zlostavljanje. Također, naglašava da je potrebno poboljšati međunarodnu suradnju i transnacionalne istrage u tom području sporazumima o suradnji i ojačati suradnju među tijelima kaznenog progona, među ostalim, preko Europol i Europskog centra za kibernetički kriminal (EC3)³, u cilju učinkovitijeg provođenja istraga, razbijanja i kaznenog progona mreža počinitelja seksualnih kaznenih djela na štetu djece, pri čemu bi prioritet imala prava i sigurnost uključene djece. Poziva Komisiju i države članice da potiču i ojačaju resurse namijenjene utvrđivanju identiteta žrtava i službama za pomoć žrtvama te poziva na hitnu uspostavu povezanih platformi i jačanje postojećih platformi u okviru Europol; poziva države članice da provode Direktivu 2012/29/EU⁴ o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela. Smatra da je od ključne važnosti upotreba ispravne terminologije za kaznena djela na štetu djece: za opis sadržaja seksualnog zlostavljanja djece i upotreba odgovarajućeg termina „sadržaji koji predstavljaju odnosno prikazuju seksualno zlostavljanje djece” umjesto termina „dječja pornografija”. Potiče države članice da predvide odgovarajuća sredstva za nacionalne kontaktne točke kako bi im se omogućilo prijavljivanje kažnjivih i štetnih sadržaja i kažnjivog i štetnog ponašanja na internetu kao što je predviđeno Direktivom 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Podsjeća na to da su države članice obvezne poduzimati potrebne mjere kako bi zajamčile da osobe koje se pribojavaju da bi mogle počinuti neko od kaznenih djela povezano sa seksualnim zlostavljanjem i seksualnim iskorištavanjem po potrebi imaju pristup učinkovitim programima ili mjerama intervencije čiji je cilj procjena i sprečavanje rizika od počinjenja takvih kaznenih djela. Zahtijeva da se za tijela kaznenog progona u državama članicama i Europol predvide potrebna sredstva, ljudski resursi, istražne ovlasti i tehnički kapaciteti kako bi mogli ozbiljno i djelotvorno kazneno goniti počinitelje, provoditi istrage i pokrenuti sudske postupke protiv počinitelja, kao i odgovarajuće osposobljavanje za izgradnju kapaciteta u pravosudnim i policijskim jedinicama te za razvoj novih visokotehnoloških kapaciteta za rješavanje problema analize golemih količina sadržaja koji predstavlja, odnosno, prikazuje zlostavljanje djece, uključujući i sakrivenog sadržaja na „mračnom internetu” radi pronalaska i progona počinitelja kaznenih djela u cilju zaštite sigurnosti i

³ Europol i Europski centar za kibernetički kriminal (EC3)

<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>

⁴ Direktiva 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52016IP0227>

prava djece. Sa zabrinutošću primjećuje razvoj i sve raširenije trendove komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece na internetu, uključujući nove načine distribucije sadržaja koji predstavlja odnosno prikazuje zlostavljanje djece i transakcije povezane s njima, ponajprije preko DeepWeba i Darkneta, a posebno pojavu prijenosa zlostavljanja uživo uz plaćanje; poziva Komisiju i države članice da se dodatno povežu s predstavnicima alternativnih sustava plaćanja kako bi se utvrdile mogućnosti za bolju suradnju s tijelima kaznenog progona, uključujući zajedničko osposobljavanje za učinkovitije utvrđivanje postupaka plaćanja povezanih s komercijalnom distribucijom sadržaja koji predstavlja odnosno prikazuje zlostavljanje djece. Poziva na učinkovit partnerski pristup i zakonitu razmjenu informacija među tijelima kaznenog progona, pravosudnim tijelima, sektorom informacijske i komunikacijske tehnologije, pružateljima internetskih usluga, pružateljima usluga udomljavanja internetskog sadržaja, društvenim medijima, bankarskim sektorom i nevladinim organizacijama, između ostalog i organizacijama za mladež i djecu, kako bi se zajamčila zaštita prava djece i zaštita djece na internetu i hitno uklanjanje cjelokupnog nezakonitog sadržaja i njegova prijava tijelima kaznenog progona koja bi pritom trebala, kad je to potrebno, redovito izvješćivati o svojim istragama i kaznenom progonu na temelju tih relevantnih informacija; u vezi s tim pozdravlja koaliciju velikih poduzeća koja želi internet učiniti sigurnijim mjestom za djecu, ali i rad Europske financijske koalicije protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece na internetu⁵. Naglašava da bi nezakonit internetski sadržaj trebalo smjestiti na temelju propisnog pravnog postupka; naglašava ulogu informacijske i komunikacijske tehnologije, pružatelja internetskih usluga i usluga udomljavanja internetskog sadržaja u jamčenju brzog i učinkovitog uklanjanja nezakonitog internetskog sadržaja na zahtjev nadležnog tijela kaznenog progona. Zaključno ova sveobuhvatna i aktualna rezolucija snažno potiče države članice koje još nisu prenijele u svoje zakonodavstvo Direktivu 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije da to učine; poziva Komisiju da pomno prati njezinu potpunu i djelotvornu provedbu te da o svojim saznanjima pravovremeno izvijesti Parlament i njegov nadležni odbor.

Osim navedenoga, Rezolucija pozdravlja zajedničku inicijativu EU-a i 55 država iz cijeloga svijeta koji su se udružili u Globalni savez za borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece na internetu⁶ u cilju spašavanja većeg broja žrtava, jamčenja djelotvornijeg kaznenog progona, osvještavanja javnosti o tom pitanju te postizanja općeg smanjenja količine sadržaja koji predstavlja odnosno prikazuje seksualno zlostavljanje djece na internetu; poziva Komisiju da češće izvještava o napretku ostvarenom u okviru tog saveza; poziva

---

⁵ Europska financijska koalicija protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece na internetu

http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017_0368+0+DOC+XML+V0//HR

⁶ Globalni savez za borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece na internetu.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015IP0070>

države članice da provedu te preporuke na nacionalnoj razini. Republika Hrvatska je 5. prosinca 2012. godine na ministarskoj konferenciji u Bruxellesu sudjelovala u osnivanju globalnog saveza protiv online seksualnog iskorištavanja djece (*Global Alliance Against Child Sexual Abuse Online*)⁷, a 10. i 11. prosinca 2014. godine na globalnom sastanku pod nazivom *UK summit on prevention of child abuse online* u Londonu Republiku Hrvatsku predstavljao je ministar unutarnjih poslova.

Provedba Direktive 2011/92/EU

Izješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o ocjeni u kojoj su mjeri države članice poduzele mjere potrebne za usklađivanje s Direktivom 2011/92/EU od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije utvrđuje da je Republika Hrvatska među zemljama koje su svoje nacionalno zakonodavstvo uskladile s Direktivom.

U poglavlju „Istraživanje i progon kaznenih djela“ (članci od 2. do 9. i od 11. do 17.) od država se zahtjeva kriminalizacija niza situacija seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece na internetu ili izvan njega (20 različitih kaznenih djela, članci od 2. do 7.). Takve situacije uključuju nove pojave, poput mamljenja djece na internetu (članak 6.) i seksualnog zlostavljanja uporabom web-kamera te gledanja slika na internetu na kojima je prikazano zlostavljanje djece bez njihova preuzimanja (članak 5., osobito njegov stavak 3.). Republika Hrvatska među zemljama je koje su u potpunosti kriminalizirale sve oblike seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece.

Direktiva propisuje da najviše kazne utvrđene nacionalnim zakonima ne smiju biti niže od određenih graničnih vrijednosti (u rasponu od jedne do deset godina zatvora), pri čemu se uzima u obzir ozbiljnost djela i niz otegotnih okolnosti. U hrvatskom zakonodavnom okviru najviše kazne propisane su do 15 godina zatvora za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, odnosno dugotrajan zatvor ako je takvim kaznenim djelom prouzročena smrt djeteta.

Članak 15., stavak 2. od država članica zahtijeva da osiguraju mogućnost progona kaznenih djela i nakon što je žrtva dosegla punoljetnost, što je RH učinila odredbom članka 82. stavka 3. Kaznenog zakona kojim je propisano da zastara kaznenog progona za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja počinje teći od punoljetnosti žrtve. Nadalje propisuje obvezu da se službama nadležnima za istragu i progon kaznenih djela osiguraju učinkoviti alati za istragu kaznenih djela seksualnog zlostavljanja djece,

---

⁷ Global Alliance Against Child Sexual abuse online.

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse_en

seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, kao što su alati koji se upotrebljavaju u istragama organiziranog kriminala i teških kaznenih djela (članak 15. stavak 3.) kako bi službe za provedbu zakona mogle biti u mogućnosti i identificirati žrtve tih kaznenih djela. Hrvatska policija ove odredbe provodi stalnim ulaganjima u forenzičnu opremu, ali i edukacije policijskih službenika za učinkovitu borbu protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece putem obuka, specijalističkih tečajeva i seminara, pri čemu su za istrage ovih kaznenih djela dostupni sva raspoloživa oprema i alati.

Republika Hrvatska jedna je od osam europskih zemalja koje su kao dobnu granicu za pristanak na spolni odnos odredile 15 godina života (CZ, FR, HR, PL, SE, SI i SK), u sedam država za dobnu je granicu postavljeno 14 godina (AT, BG, DE, EE, HU i PT), dok je dio država granicu dobi za pristanak na spolni odnos podigao na 16 godina (BE, ES, LT, LU, LV, NL i UK), odnosno, 17 godina (CY i IE), dok je Malta odlučila kriminalizirati sve spolne odnose djece mlađe od 18 godina.

Iako su u stručnoj javnosti sve prisutnije kritike pojma „dječja pornografija“, uz Republiku Hrvatsku još 14 država upotrebljava navedeni pojam u svom zakonodavstvu (BE, CY, EE, EL, ES, IE, IT, LV, PT, RO, SE, SK i UK (Gibraltar)). U svim se ostalim državama članicama upotrebljavaju drugi pojmovi, kao što su pornografski prikazi (AT), pornografski materijal (BG), pornografski rad (CZ), pornografska slika ili prikaz (FR) i ostalo. Preporuka je Interpolove stručne skupine koristi pojmove child sexual abuse material - materijali seksualnog zlostavljanja djece ili child sexual exploitation - seksualno iskorištavanje djece.

Konvencija Vijeća Europe o kibernetičkom kriminalu iz 1997. godine izglasana je s ciljem da se podupre rad Europskog odbora za probleme kriminaliteta vezanog uz kibernetički kriminal te podrži akcijski plan o traženju zajedničkih odgovora vezan uz razvitak novih tehnologija zasnovanih na standardima i vrijednostima Vijeća Europe. Ponajprije, njezina je svrha ujednačavanje odredbi kaznenog prava država članica i omogućivanje korištenja učinkovitijih istražnih sredstava u pogledu tih kaznenih djela. Republika Hrvatska Konvenciju je potpisala 2001. godine, a ratificirala 2002. godine. Ona predviđa četiri računalna kaznena djela, među kojima je i kazneno djelo vezano uz dječju pornografiju (Cvjetko i Singer, 2013).

Navedena Konvencija predviđa počinjenje kaznenog djela isključivo korištenjem informacijske i komunikacijske tehnologije. U vezi s time, ostali oblici nagovaranja djece na stvarne kontakte ili ne-elektronička komunikacijska sredstva, izvan su dosega odredbe (Škrtić, 2013).

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja iz 2007. godine jedan je od najobuhvatnijih međunarodnih dokumenata koji je usmjeren na preventivne, zaštitne i kaznenopravne aspekte u borbi protiv svih oblika

spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece te na uspostavu posebnog mehanizma praćenja. Konvencija definira pojmove djeteta, spolno iskorištavanje i zlostavljanje i pojam žrtve u člancima 18. do 23. Uz navedeno, Konvencija također predviđa sankcije za počinitelje koje moraju biti razmjerne i odvraćajuće te propisuje da se pri njihovom izboru trebaju uzeti u obzir sve otežavajuće okolnosti (članak 28. Konvencije). Ponovno su na prvom mjestu istraga i kazneni progon, koji moraju biti provedeni u najboljem djetetovom interesu, pazeći pri tom da ne dođe do sekundarne viktimizacije. Napominje se da se postupak ne smije bez potrebe odugovlačiti, pri čemu se mora poštivati obrana. Uz to, posebna pozornost posvećuje se identifikaciji žrtvi kaznenih djela vezanih uz pornografiju (Cvjetko i Singer, 2013).

Sadržaj Konvencije iz poglavlja VI. koje se odnosi na materijalno kazneno pravo o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja, dječjoj prostituciji, dječjoj pornografiji, pornografskim nastupima, moralnom iskrvarivanju djece i vrbovanju u seksualne svrhe, u bitnom su dijelu uneseni u opise kaznenih djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Strategije i politike

Usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva i prakse s odredbama odgovarajućih međunarodnih konvencija, ugovora, smjernica i deklaracija u području zaštite djece od svih oblika seksualnog zlostavljanja, čijim su usvajanjem, potpisivanjem i kasnijom ratifikacijom stvoreni preduvjeti za bolju zaštitu djece, Republika Hrvatska jasno je pokazala svoju posvećenost zaštiti djece od svih oblika zlostavljanja, uključujući i seksualno zlostavljanje. Polazeći od tih međunarodnih instrumenata i ustavne odredbe koja nalaže posebnu zaštitu djece, Republika Hrvatska postigla je zavidnu razinu u zaštiti djece od svih oblika nasilja, a posebno od seksualnog zlostavljanja.

Vlada Republike Hrvatske usvojila je i niz strategija, programa i protokola koji doprinose zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja: Nacionalnu strategiju za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine, Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece te Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Politiku prema djeci u Republici Hrvatskoj, osim zakonodavstva i strateških dokumenata, čine i različite aktivnosti koje tijela državne uprave, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, ustanove s javnim ovlastima i organizacije civilnog društva provode na području zaštite djece od seksualnog iskorištavanja.

U cilju praćenja provedbe strateških dokumenta na području zaštite i promicanja prava djece, u Republici Hrvatskoj osnovana su i dva tijela s različitim mandatom koja se u svom radu bave djecom i provođenjem Konvencije o pravima djeteta. Jedno je od njih Vijeće za djecu, savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske osnovano 1998. godine, koje koordinira i usklađuje rad državnih i ostalih tijela pri ostvarivanju planiranih mjera i aktivnosti te, između ostalog, prati primjenu Konvencije o pravima djeteta. Drugo značajno tijelo je Ured pravobranitelja za djecu koji je osnovan 2003. godine s temeljnom zadaćom da štiti, prati i promiče prava i interese djece temeljem Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona.

U cilju postizanja visokih standarda koje propisuju Konvencije, na području 14 europskih zemalja ustrojene su posebne jedinice koje se bave djecom, međutim, različiti su kriteriji za njihovo postupanje. Naime, u pet država (Belgija, Francuska, Estonija, Luksemburg i Nizozemska) posebne jedinice za djecu bave se djecom žrtvama, svjedocima i počiniteljima, dok se u četiri zemlje (Češka, Irska, Italija i Grčka) specijalizirane jedinice unutar policije bave isključivo djecom koja su povezana s počinjenjem kaznenih djela, ali ne

i djecom žrtvama. Španjolska, Švedska, Slovenija i dijelovi Velike Britanije ustrojili su posebne jedinice unutar policije koje se bave djecom žrtvama, uključujući i trgovinu djecom i nasilje među bliskim osobama.

U sedam država policija kroz posebnu obuku obučava specijalizirane policijske službenike za mladež (Finska, Irska, Latvija, Portugal i Slovenija), a u deset država sva postupanja prema djeci žrtvama i počiniteljima poduzimaju policijski službenici bez posebnih edukacija i obuka o specifičnostima djece žrtava i počinitelja (Bugarska, Danska, Njemačka, Mađarska, Litva, Malta, Poljska, Rumunjska i dijelovi Velike Britanije)⁸.

U Republici Hrvatskoj u svakoj policijskoj postaji djeluju posebno osposobljeni policijski službenici za mladež, a na nacionalnoj razini i razinama većih policijski uprava osnovane su i posebne ustrojstvene jedinice za mladež.

Ravnateljstvo policije sklopilo je Memorandum o suradnji s Hrabrim telefonom te uspostavilo dugogodišnju uspješnu suradnju s Poliklinikom za zaštitu djece Grada Zagreba. Uspostavom online prijavnog mehanizma Red Button, omogućena je online prijava svih vidova zlostavljanja i iskorištavanja djece.

Također, u dvadeset europskih država uspostavljeni su specijalizirani sudovi koji se bave maloljetničkim pravom. U trinaest država maloljetnički sudovi rješavaju samo slučajeve maloljetničke delinkvencije, a djeca žrtve sudjeluju u postupku pred sudovima za odrasle osobe. U samo osam država, među kojima je i Hrvatska, maloljetnički sudovi sude i u slučajevima mladih počinitelja kaznenih djela i u slučajevima kada su djeca žrtve/svjedoci kaznenih djela. Devet europskih država nema ustrojene posebne sudove za mladež, dok u dvije države takvi sudovi ne postoje na teritoriju čitave države⁹.

---

8 Survey on the CRC Committee's Concluding Observations on the last EU Countries' Reports
http://www.childoneurope.org/issues/crc_committee/su00-Survey.pdf

9 Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/78efc2f4-746e-485c-9c18-9d2509deeedf>

Definicije i vrste spolnog nasilja

Posljednjih desetljeća svjedoci smo pojačanog interesa javnosti, medija i stručnjaka za problem seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, a posebice elektroničkog seksualnog iskorištavanja. Iako je seksualno zlostavljanje djece tijekom povijesti bilo prisutno u različitim razdobljima i kulturama, s različitim intenzitetom i pojavnim oblicima, sve ih povezuje okrutnost i prešućivanje, a jednom kada je problem javno obznanjen, izaziva zgražanje i zbrinutost zbog opsega i posljedica po zdravlje, dobrobit i razvoj djece. Upravo se zbog toga seksualno zlostavljanje i naziva „mračnim fenomenom našeg doba“, a takve složene fenomene nije jednostavno definirati (Bilić i sur., 2012). Različite su definicije seksualnog zlostavljanja: medicinske, pravne, znanstvene. One nisu jedinstvene, što otežava razumijevanje ove pojave i istraživanje njenih pojava oblika. Upravo zbog toga u daljnjem tekstu daje se prikaz nekoliko definicija iz različitih područja rada kako bi se dobila slika o širini seksualnog problema.

Konvencija VE-a o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarotska konvencija) seksualno zlostavljanje definira u čl. 18. kao:

- a. sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom koje je, sukladno relevantnim odredbama nacionalnog prava, mlade od zakonske dobi za seksualne aktivnosti
- b. sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom, u kojima se koristi prisila, sila ili prijetnja ili se zloupotrebljava priznati položaj povjerenja, autoriteta ili utjecaja nad djetetom, uključujući seksualne aktivnosti unutar obitelji ili se zloupotrebljava posebno ranjiva situacija djeteta, posebice uslijed mentalne ili fizičke invalidnosti ili situacije ovisnosti.

Prema definiciji Američke akademije dječje i adolescentne psihijatrije (2008), seksualno zlostavljanje djece definira se kao: a) bilo kakav seksualni čin između odrasle i maloljetne osobe ili između dvije maloljetne osobe ako jedna ima moć nad drugom te b) prisiljavanje ili uvjeravanje djeteta na sudjelovanje u seksualnom činu bilo kakve vrste (s kontaktom ili bez kontakta). Seksualni čin tako podrazumijeva ne samo seksualni odnos nego i ekshibicionizam, izlaganje pornografskom materijalu, voajerizam te seksualiziranu komunikaciju putem telefona ili interneta.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2006) seksualno zlostavljanje djeteta definira kao „uključivanje djeteta u seksualnu aktivnost koju ono u potpunosti ne razumije, za koju ne može dati pristanak ili za koju dijete nije razvojno pripremljeno ili koje predstavlja kršenje zakona ili društvene tabue“. Djecu mogu seksualno zlostavljati odrasle osobe ili druga djeca koja su - zbog svoje dobi ili stupnja razvoja - u položaju odgovornosti, povjerenja ili moći nad žrtvom.

Prema hrvatskom Kaznenom zakonu, seksualno zlostavljanje obuhvaća niz aktivnosti, od nasilnog i nenasilnog spolnog odnosa ili s njim izjednačene spolne radnje, od neprimjerenog dodirivanja do udvaranja odrasle osobe, navođenja ili prisiljavanja djeteta da gleda filmove, časopise, slike i slične materijale s pornografskim sadržajima, samozadovoljavanja pred djetetom, pokazivanja genitalija djetetu, izlaganja djeteta da golo pozira odraslim osobama, sve do uhođenja djeteta kada se kupava ili presvlači (MUP RH, 2018). Prema Whiteheadu (2010), seksualno zlostavljanje uključuje prisiljavanje ili navođenje djeteta ili mlade osobe da sudjeluje u seksualnim aktivnostima koja nužno ne uključuju visoku razinu nasilja, bez obzira je li dijete svjesno onoga što se događa. Aktivnosti mogu uključivati fizički kontakt, penetracije (primjerice, silovanje ili oralni seks) ili masturbacije, ljubljenja, trljanja i dodirivanja preko odjeće. Ono također može uključivati gledanje pornografskih sadržaja ili pornografskih predstava ili poticanje djeteta da se ponaša na seksualno neprikladan način ili vrbovanje djeteta u svrhu seksualnog zlostavljanja (uključujući internet). Seksualno zlostavljanje ne čine samo odrasli muškarci. Žene također mogu počinuti seksualno zlostavljanje, baš kao i druga djeca. Ova definicija daje vrlo širok opseg seksualnog zlostavljanja te uključuje i one slučajeve u kojima dijete inače ne bi bilo svjesno da je žrtva seksualnog zlostavljanja.

Temeljem domaćih i stranih istraživanja i prakse seksualno zlostavljanje dijeli se i na:

- Kontaktno seksualno zlostavljanje koje predstavlja sve oblike zlostavljanja vezane uz penetracije, ali i one slučajeve u kojima počinitelj ima drugi fizički kontakt sa žrtvom.
- Nekontaktno seksualno zlostavljanje koje predstavlja sve ostale slučajeve u kojima počinitelj fizički ne dodiruje dijete. To uključuje vrbovanje, iskorištavanje djeteta za pornografiju i pornografske predstave, upoznavanje djeteta s pornografijom te pokazivanje putem interneta, seksualno iskorištavanje za zaradu itd.

Svi opisani oblici spolnog nasilja nad djecom inkriminirana su u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske kao sljedeća kaznena djela:

Kaznena djela protiv spolne slobode (glava XVI.):

- spolni odnošaj bez pristanka (čl. 152.),
- silovanje (čl. 153.),
- teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl. 154.),
- bludne radnje (čl. 155.)
- spolno uznemiravanje (čl. 156.).

Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (glava XVII.):

- spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina (čl. 158.)
- spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina (čl. 159.)
- zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina (čl. 160.)
- mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161.)
- podvođenje djeteta (čl. 162.)
- iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163.)
- iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164.)
- upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165.)
- teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (čl. 166.).

U odredbe navedenih kaznenih djela ugrađeni su prijedlozi Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja i Direktive 2011/92 EU.

Zakon o kaznenom postupku

Zakon o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP) mijenjan je i dopunjavan u više navrata u razdoblju od 1998. do 2017. godine, međutim, najveće promjene nastupile su 2008. kada se povećao opseg prava okrivljenika, ali i prava oštećenika i žrtava kaznenih djela. Tomašević i Pajčić (2008) navode da je najveća novina koju je donio ZKP/08. razlikovanje žrtve i oštećenika, odnosno uvođenje novog pojma žrtve u Zakon. Prema Rašiću i Veber (2014), prava, podrška i zaštita žrtava kaznenih djela uvedeni su u procesu usklađivanja hrvatskog zakonodavstva sa zakonodavstvom Europske unije, sukladno

Direktivi 2012/29/EU, pa je tako novi ZKP utemeljen na Direktivi EU posebnu pažnju posvetio općim pravima žrtava, ali i pravima žrtava specifičnih kaznenih djela protiv spolne slobode te trgovanja ljudima.

Navedena prava normativno su pobrojana u članku 44.:

1. Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:
  - 1) opunomoćenika na teret proračunskih sredstava
  - 2) tajnost osobnih podataka
  - 3) isključenje javnosti.
2. Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.
3. Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.
4. Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:
  - 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava
  - 2) na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava
  - 3) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba
  - 4) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve
  - 5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona)
  - 6) na tajnost osobnih podataka
  - 7) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

5. Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 44. ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava
- 2) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba
- 3) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve
- 4) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona)
- 5) na tajnost osobnih podataka
- 6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave“.

Jedna od značajnijih izmjena koju je implementacija Direktive 2012/29/EU unijela u hrvatsko zakonodavstvo je i pojedinačna procjena žrtve koja je pobliže definirana Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve¹⁰ koji u članku 2. ističe da, kada je žrtva djetete, pretpostavlja se da će postojati potreba za primjenom posebnih mjera zaštite.

Zakon o sudovima za mladež

U Zakon o sudovima za mladež¹¹ uvedene su odredbe Okvirne odluke Vijeća o položaju žrtava u kaznenom postupku¹², kao i Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Navedenim se zakonom u pravni poredak Republike Hrvatske postavio visok standard zaštite žrtava kaznenih djela, posebice u pogledu pristupa žrtve pravosuđu i njenom pravu na naknadu štete. Također, zakonom je propisano da u predmetima kaznenopravne zaštite djece postupaju državni odvjetnici za mladež, policijski službenici za mladež i istražitelji za mladež koji bi trebali biti posebno obučeni za postupanje u takvim predmetima te imati izražene sklonosti prema odgoju, potrebama i probicima

---

10 Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve.

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2426.html

11 Zakon o sudovima za mladež.

<https://pravosudje.gov.hr/pristup-informacijama-6341/zakoni-i-ostali-propisi/zakoni-i-propisi-6354/kazneno-pravo/zakon-o-sudovima-za-mladez-6605/6605>

12 Okvirna odluka Vijeća od 15.03.2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku, 2001/220/PUP (SL L82,22.3.2001).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32001F0220>

mladeži. Člankom 115. stavkom 2. ovog zakona propisani su i načini ispitivanja djeteta kao svjedoka koji su utemeljeni na odredbama čl. 292. Zakona o kaznenom postupku pa tako ispitivanje djece provodi sudac istrage vodeći računa o zaštiti i interesima djeteta, poglavito da ispitivanje ne utječe štetno na psihičko stanje djeteta.

Opseg i struktura seksualne viktimizacije djece

Zaštita djece i maloljetnika od spolne zlouporabe te prevencija tih kaznenih djela moguća je samo ako se pojava stalno prati, a u tome značajnu ulogu imaju kako rezultati istraživanja tako i statistički pokazatelji (Cvjetko i Singer, 2013). U daljnjem tekstu analizirat će se kaznena djela iz glave XVII. Kaznenog zakona na temelju podataka Ministarstva unutarnjih poslova RH i Državnog odvjetništva s prikazom izrečenih presuda.

Tablica 1. Prijavljena kaznena djela (2013.-2017.) (MUP, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

Glava/ članak	Zakonski naziv kaznenog djela	2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
		Kaznena djela		Kaznena djela		Kaznena djela		Kaznena djela		Kaznena djela	
		Prijavljena	Razriješena	Prijavljena	Razriješena	Prijavljena	Razriješena	Prijavljena	Razriješena	Prijavljena	Razriješena
XVII.	Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	372	360	521	508	477	465	638	632	491	480
158.	Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	194	188	258	255	220	216	210	207	185	180
159.	Spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina	3	3	2	2			1	1	1	1
160.	Zadovoljenje pohote pred djetetom mladim od petnaest godina	41	37	83	75	69	63	41	39	19	19
161.	Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	14	14	11	11	18	18	61	61	15	15
162.	Povodenje djeteta	32	32	7	7	8	8	3	3	13	13
163.	Iskorištavanje djece za pornografiju	61	60	141	138	118	117	207	208	185	180
164.	Iskorištavanje djece za pornografske predstave	3	3			1	1	5	5	1	

165.	Upoznavanje djece s pornografijom	24	23	19	20	43	42	110	108	71	71
166.	Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta									1	1

Iz tablice 1. vidljivo je da najveći broj prijavljenih kaznenih djela nalazimo kod spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina, potom slijedi iskorištavanje djece za pornografiju, upoznavanje djece s pornografijom te zadovoljenje pohote pred djetetom. Neka kaznena djela pokazuju tendenciju rasta, a neka smanjivanja u razdoblju od pet godina, no opći trend u našoj zemlji upućuje na ustaljeni broj prijavi s obzirom da MUP svake godine Državnom odvjetništvu prijavi oko 500 kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanje djece iz glave XVII. Kaznenog zakona.

Tablica 2. Podignute optužnice i osuđujuće presude (2013.-2017.) (DORH, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

	2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanje djeteta i kaznena djela protiv spolne slobode	Podignute optužnice	Presude*	Podignute optužnice	Presude	Podignute optužnice	Presude	Podignute optužnice	Presude	Podignute optužnice	Presude
	201	124	142	126	95	76	176	141	*	155

* Osuđujuće presude

* U godišnjem Izvješću Državnog odvjetništva RH nije zabilježen broj podignutih optužnica u 2017. godini

Prema podacima Državnog odvjetništva nalazimo veliku razliku u odnosu na broj podnesenih kaznenih prijavi i podignutih optužnih prijedloga, a razlika je još veća u odnosu na broj osuđujućih presuda. Kao primjer navodimo 2016. godinu kada je MUP prijavio 632 kaznena djela za koja je Državno odvjetništvo podiglo 176 optužnica, a sud je donio 141 osuđujuću presudu, međutim, važno je znati da na statistiku utječu brojni faktori, poput izmjena i dopuna zakona i zakonskih procedura, različiti način praćenja statistike itd. Upravo zbog toga statističke pokazatelje treba tumačiti vrlo oprezno uzimajući u obzir čitav niz čimbenika koji mogu značajno utjecati na stanje i kretanje neke pojave pa tako i seksualnog zlostavljanja.

Pojavni oblici i indikatori

Prema navedenim definicijama i opisima kaznenih djela, spolno nasilje nad djecom obuhvaća spolno uznemiravanje, spolno zlostavljanje i iskorištavanje djece.

Spolno uznemiravanje jedan je od čestih oblika spolnog nasilja te obuhvaća neželjena spolna ponašanja koja nužno ne uključuju tjelesni dodir, no osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj. Najčešći su oblici takvog ponašanja seksualne primjedbe i prijedlozi, neprikladna pažnja, širenje seksualnih glasina i slično. Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe te kod žrtve uzrokuje strah, odnosno stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvrjedljivo okruženje za nju. Odnosi se i na pisanje i slanje neželjenih komentara i slika koje izazivaju negativne emocije, a najviše su usmjereni na djevojčice i djevojke. Ovakva ponašanja osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj te izazivaju osjećaj srama. Očituju se slanjem seksualnih poruka, opaski i šala. Može se odvijati *online* i *offline*.

Spolno zlostavljanje podrazumijeva spolni odnos te širok spektar ponašanja koja zadiru u djetetovu seksualnost ili narušavaju spolni integritet kod djeteta koje nije navršilo zakonsku dob za spolnu aktivnost, odnosno stupanje u spolne odnose s djetetom, bilo uz primjenu prisile (sile ili prijetnje), obmane ili prijevare, bilo uz zlouporabu svojih ovlasti ili iskorištavanja teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o počinitelju. Ovo podrazumijeva i odnose unutar obitelji, ali ne ograničava se na njih.

Indikatori spolnog zlostavljanja

Indikatori kontaktnog spolnog zlostavljanja

Klinička opažanja pokazuju kako postoje određena ponašanja koja upućuju na moguću povijest seksualnog zlostavljanja. Buljan Flander i Kocijan Hercigonja (2003) navode slijedeće indikatore seksualnog zlostavljanja:

Fizički znaci:

- genitalne infekcije
- ozljede na grudima, bradavicama, ispod trbuha

- ozljede u genitalijama, analnom području, krvarenja, modrice
- problemi s mjehurom, bolovi prilikom mokrenja
- česte upale grla, uz poteškoće gutanja i osjećaj gušenja
- česte psihosomatske smetnje (glavobolja, bolovi u truhu)
- trudnoća
- menstrualne smetnje
- iznenadno gubljenje ili dobivanje na tjelesnoj težini
- često tuširanje
- defanzivan govor tijela, pokrivanje, skrivanje, pokušaj djeteta da bude nevidljivo
- „neslaganje“ odjeće danju i noću, zgužvana odjeća za školu
- oblačenje koje puno otkriva

Emocionalni znaci:

- ljutnja, tjeskoba, bespomoćnost, strah od odlaska kući nakon škole, strah od mraka i odlaska u krevet
- strah od zatvorenih vrata, kupaonice, tuša i soba sa samo jednim vratima
- izoliranost, sram, krivnja
- strah od fizičkog kontakta, posebice oko područja genitalija
- plač, depresija
- konfuzija, osjećaj izdaje

Seksualizirano ponašanje:

- neuobičajen interes za svoje i tuđe genitalije
- česta masturbacija
- upotreba „prostih“ riječi
- strah od svlačenja na tjelesnom odgoju
- crteži s naglašenim seksualiziranim detaljima
- crteži koji pokazuju genitalije kroz odjeću
- čudne izjave poput : „Ne volim bratovu igricu s jezikom“.
- guranje objekata u vaginu ili rektum
- miješanje afekata sa seksualiziranim ponašanjem
- promiskuitet
- prostitucija

Socijalno ponašanje:

- konfuzija uloga u obitelji
- odbijanje ili molba da ne ostane s određenom osobom
- mokrenje u krevet, tepanje, dudanje palca (regresivno ponašanje)
- želja da zna sve što će se dalje događati
- konstantno „dobro ponašanje“, perfekcionizam, poslušnost
- vrlo kontrolirano ponašanje
- povučенost ili hiperaktivnost
- noćne more

Samodestruktivno ponašanje:

- droga, alkohol
- pokušaj suicida
- ne jede ili previše jede
- samoozljeđivanje
- ulazak u problematične situacije, kao da izaziva kaznu
- bježanje od kuće

Ponašanje u školi:

- smetnja pažnje, sanjarenje
- distraktibilnost, lako mu je odvući pažnju
- izostanci iz škole (bez obzira na školski uspjeh), posebno s dopuštenje roditelja
- često spominjanje tajni ili seksualiziranih tema u školskim zadaćama ili razgovoru
- poteškoće u izražavanju svog mišljenja

Još neka ponašanja mogu biti indikator seksualnog zlostavljanja kao što su:

- pretjerana zabrinutost za braću i sestre
- nisko samopoštovanje, nedostatak povjerenja u sebe, umanjivanje svoje vrijednosti
- problemi s vršnjacima, opiranje povezivanju
- histeričnost, nedostatak emocionalne kontrole
- nelagoda pri fizičkom kontaktu ili fizičkoj blizini
- izbjegavanje boravka samo u blizini određenih ljudi, kao što su članovi obitelji ili obiteljski prijatelji.

Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones i Gordon (2012) navode slijedeće indikatore seksualnog zlostavljanja:

- nagle promjene u ponašanju
- strah od napuštanja
- poremećaji spavanja i noćne more
- problemi u školi kao što su poteškoće u učenju, loša koncentracija i slabljenje školskog uspjeha
- otuđenje od drugih
- depresija
- suicidalne misli
- poremećaji prehrane
- anksioznost
- poremećaji u ponašanju (poput bježanja, zlouporabe droga i alkohola)
- posjedovanje novih i skupih stvari i predmeta
- odbijanje provođenja vremena s određenim osobama
- korištenje seksualno eksplicitnih riječi koje nisu uobičajene za dijete te dobi.

Vrbovanje („*grooming* ili *online grooming*“) sastavni je dio gotovo svakog seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja bilo ono *offline* ili *online*.

Vrbovanje predstavlja proces upoznavanja i zblizavanja (stjecanje povjerenja) seksualnog počinitelja s djetetom/mladom osobom s ciljem spolnog iskorištavanja. Počinitelj može biti poznata ili nepoznata osoba. Ovaj proces, odnosno krug počinjenja nasilja, uključuje pristupanje djetetu, dobivanje djetetovog povjerenja i održavanje komunikacije u tajnosti da bi se spriječilo otkrivanje. Često se sve čini s ciljem da bi se seksualno zlostavljanje, seksualno iskorištavanje ili trgovina djetetom ostvarili u stvarnom svijetu. Osoba se pretvara da je netko iste dobi kao i žrtva, nudi savjete i puna je razumijevanja. Osoba koja vrbuje može biti različite dobi i spola. Nisu rijetke situacije da počinitelj nastoji zadobiti povjerenje cijele obitelji, posebice samohranih majki. Vrbovana djeca ne osjećaju se kao žrtve seksualnog iskorištavanja jer je počinitelj u procesu vrbovanja uvijek pažljiv, brižan, zainteresiran za dijete, koristi svoj položaj da u potpunosti pridobije djetetovu pažnju. Jednom kada zadobiju povjerenje, žrtvu izolira od obitelji kako bi je učinio ovisnom o njemu. Koristi moć i kontrolu kako bi dijete vjerovalo da nema izbora nego činiti ono što mu on kaže. Tijekom vrbovanja počinitelj unosi i pojam „tajne“ kako bi plašio i kontrolirao dijete. Ponekad ucjenjuje dijete, razvija mu osjećaj krivnje kako bi ga zaustavio da se nekome povjeri. *Online grooming* uvriježen je termin za proces

upoznavanja i zbližavanja putem interneta i društvenih mreža. Kako bi se povezao s mladim ljudima ili djecom, počinitelj *cybergrooming*-a koristi društvene mreže, aplikacije kao što su *instant messaging apps*, *teendating apps* i platforme za igrice. Počinitelj provodi dugo vremena na internetu kako bi naučio sve o mladima, njihovim interesima i *online* profilima te kako bi mu naučeno pomoglo u uspostavi odnosa i povjerenja. Počinitelj ne vrbuje uvijek ciljano dijete, ponekad pošalje poruku stotinama mladih ljudi i čeka da se netko javi. Danas počinitelj ne mora sresti dijete u stvarnom svijetu da bi ga zlostavljao, naime, u porastu su slučajevi vrbovanja, a zatim seksualnog iskorištavanja žrtava za *online* seksualne radnje.

Indikatori vrbovanja („*online grooming*“)

Pokazatelji vrbovanja nisu uvijek očiti i lako prepoznatljivi jer su počinitelji vrlo strpljivi i temeljiti te se cijeli proces odvija postupno i dugotrajno, upravo kako počinitelj ne bi bio otkriven.

Ako je dijete žrtva vrbovanja, pokazatelji mogu biti sljedeći:

- dijete je vrlo tajnovito, osobito za vrijeme koje provodi na internetu
- ima stariju djevojku ili mladića
- odlazi na neobična mjesta kako bi se sastalo s prijateljima
- ima nove stvari kao što su odjeća, mobilni telefon, a ne može ih sam kupiti i nema objašnjenja od kuda mu
- dostupni su mu alkohol i droga.

Nisu rijetke situacije da se indikatori vrbovanja zamijene s ponašanjima koja su tipična za razdoblje adolescencije ali se ipak neke neobjašnjive promjene u ponašanju i osobnosti mogu razlikovati, posebice neprimjereno seksualizirano ponašanje za njihovu dob.

Spolno iskorištavanje djece oblik je seksualnog zlostavljanja tijekom kojeg žrtva pristaje sudjelovati u seksualnim aktivnostima u zamjenu za neke poklone, privilegije, obećanja koja može dobiti od treće osobe, počinitelja ili drugog djeteta. Upravo ta razmjena razlikuje seksualno iskorištavanje od drugih oblika zlostavljanja.

Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije (Direktiva 2011/93/EU) pod pojmom seksualnog iskorištavanja podrazumijeva i radnje vezane uz sudjelovanje djeteta u pornografskim nastupima (vrbovanje djeteta za sudjelovanje u pornografskim predstavama

ili omogućavanje njegovog sudjelovanja na takvim predstavama, odnosno prisiljavanje djeteta na sudjelovanje na pornografskim predstavama ili ostvarivanje dobiti iz istih ili pak iskorištavanje djeteta na drugi način, a u takve svrhe).

Iako su zlostavljanje i iskorištavanje dva različita fenomena, treba istaknuti i postojanje slučajeva u kojima je teško jasno razlikovati ta dva pojma. U nekim slučajevima seksualnog zlostavljanja može biti uključena neka korist za dijete ili razmjena kako bi se zadobilo povjerenje ili osigurala šutnja, međutim, u nekim slučajevima samo pružanje pažnje i naklonosti djetetu može biti dovoljna nagrada da ono ne prijavi seksualno iskorištavanje.

Pojam iskorištavanja nedvojbeno je primjenjiv na sve žrtve koje se iskorištavaju zbog svoje dobi.

Nacionalna radna skupina za seksualno iskorištenu djecu i mladež (2008) definirala je seksualno iskorištavanje kao uključivanje djece i mladih do 18 godina u eksploatacijske situacije i odnose u kojima mladi ljudi (ili treća osoba ili osobe) primaju „nešto“ (npr. hranu, smještaj, drogu, alkohol, cigarete, naklonost, darove, novac) kao naknadu za uključivanje u seksualne aktivnosti ili provođenje nad njima određenih seksualnih aktivnosti.

Elektroničko seksualno zlostavljanje odnosi se na svaki oblik seksualnog zlostavljanja koje je povezano s internetskim okruženjem¹³. Svaki neželjeni seksualni komentar izrečen djetetu putem društvenih mreža oblik je elektroničkog seksualnog zlostavljanja, kao i činjenje dostupnim slika ili video snimki seksualnog zlostavljanja djece. Djeca mogu biti žrtve elektroničkog nasilja poznatih i nepoznatih osoba. *Online* zlostavljanje može biti dio zlostavljanja koje se događa ili će se dogoditi *offline*, a tehnologija je samo sredstvo pomoću kojeg počinitelj lakše dolazi do svojih žrtava. Počinitelj može online vrbovati dijete s namjerom da ga kasnije seksualno zlostavi u stvarnom svijetu. Zlostavljanje se može dogoditi bilo gdje i može se ponavljati *online* dijeljenjem sadržaja. Ako druge osobe gledaju slike ili video snimke zlostavljane djece, žrtve će biti viktimizirane svaki put kada se ti materijali pogledaju.

Elektroničko seksualno iskorištavanje

Seksualno iskorištavanje, kao i seksualno zlostavljanje, može se odvijati *online* i *offline*. Kada se seksualno nasilje odvija putem računala ili mobitela, onda se djecu i mlade najčešće iskorištava za počinjenje kaznenih djela kao što su iskorištavanje djece za pornografiju, pornografske predstave, upoznavanje djece s pornografijom ili neka druga kažnjiva djela. Dječja pornografija uključuje poruke, slike, zvukove i video prikaze djece

---

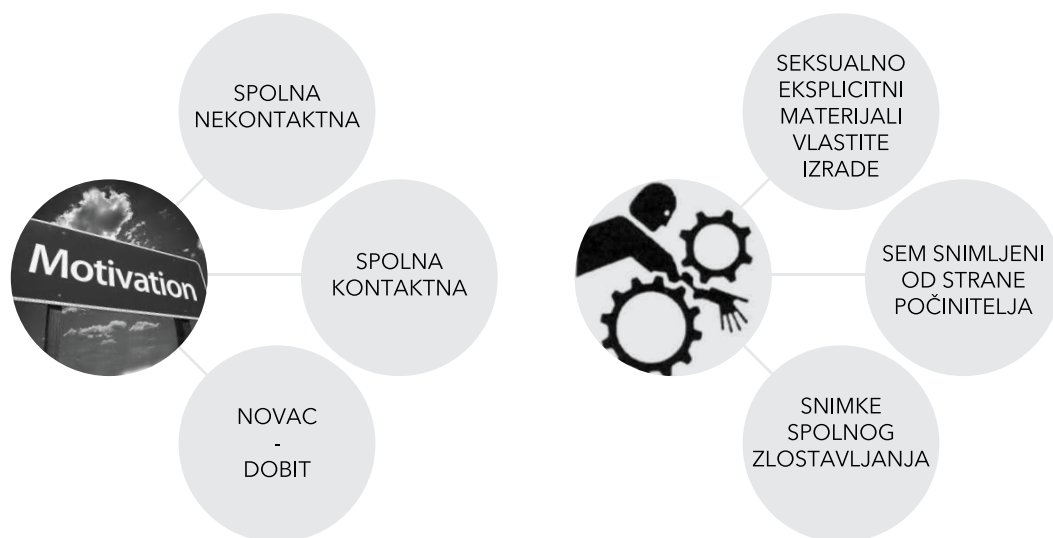
13 Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680471b57>

uključene u sve oblike seksualnih aktivnosti te njihove intimne dijelove tijela. Počinitelji se često u ovakve aktivnosti uključuju i putem web kamere preko koje pokazuju svoje intimne dijelove tijela djeci i mladima i/ili od njih zahtijevaju isto, a ako žrtva na to ne pristane počinitelji mogu prijetiti da će se slike, video snimke ili snimke razgovora poslati vršnjaku, prijatelju ili obitelji ako ne pošalje seksualizirane fotografije i snimke koje potom koristi za daljnje prijetnje i ucjene u cilju pribavljanja novih fotografija sličnog sadržaja i distribuciju drugim počiniteljima. Na takav se način nastavlja spolno iskorištavanje djece na internetu. Internet je sredstvo koje počinitelji nerijetko koriste kako bi online seksualno iskorištavanje preselili u zlostavljanje u stvarnom svijetu. Počinitelj se može i identificirati i vrbovati žrtvu bez obzira hoće li se zlostavljanje nastaviti *online* ili *offline*.¹⁴

Drugi oblici elektroničkog seksualnog iskorištavanja su distribucija, širenje, uvoz, izvoz, ponuda, prodaja, posjedovanje ili omogućavanje pristupa dječjem seksualnom eksploatacijskom materijalu na mreži, čak i ako je prikazano seksualno zlostavljanje počinjeno izvan mreže.

Kada govorimo o motivaciji počinitelja, ona može biti spolno nekontaktno iskorištavanje djeteta, spolno kontaktno zlostavljanje djeteta ili pribavljanje sadržaja u svrhu daljnjeg ucjenjivanja djeteta za neku dobit.

Sam modus operandi može se ograničiti na pribavljanje seksualno eksplicitnih sadržaja vlastite izrade (*self-generated sexual material* - SGSM), seksualno eksplicitan sadržaj koji je snimio počinitelj uz suglasnost žrtve ili bez njene suglasnosti i snimke samog spolnog zlostavljanja djeteta.¹⁵

14 INTERPOL, „Appropriate Terminology“, www.intrpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Appropriate-terminology

15 EC3 - Eropol, „VGT Child Sexual Exploitation Environmental Scan 2015“,

<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2015-vgt-child-sexual-exploitation-environmental-scan>

Komercijalno seksualno iskorištavanje djece oblik je seksualnog iskorištavanja koji primarno uključuje novčanu razmjenu u elektroničkom okruženju. Svrha novčane koristi ili priroda „komercijalnog“ može varirati. U kontekstu Europske financijske koalicije (EFC), uporaba riječi komercijalno odnosi se na slike zlostavljanja djece koje su dostupne za kupnju. To bi moglo uključivati mrežnu stranicu na kojoj se nalaze materijali seksualno zlostavljane djece koja je dostupna za određeni novčani iznos (cijenu, obično pretplatu) ili mogu biti dostupne samo nekim *news* grupama koje plaćaju članarinu, a zauzvrat su im dostupni materijali zlostavljanja djece. Često se plaćanje vrši slanjem ili činjenjem dostupnih slika i video snimki seksualnog zlostavljanja djece.

Self-generated sexual material (SGSM): Matijević (2014) u bitnome navodi kako je praksa pokazala da mladi, osobito djevojke, nemaju dovoljno svijesti i znanja o samozastitnom ponašanju u komunikaciji s virtualnim svijetom, kao i da žrtve naivno i često lakomisleno same snimaju i dijele svoje fotografije u kojima su prikazane u erotskom rublju, seksualno eksplicitnom ponašanju ili nage, i to s osobama za koje često misle da su im sklone i da im mogu vjerovati jer se po lažnom uvjerenju žrtve s njima nalaze u emocionalnoj ili intimnoj vezi.

Sve prisutniji trend snimanja tzv. *selfie* fotografija te objavljivanje takvih fotografija nije samo specifično za Republiku Hrvatsku. *Selfiji* su apsolutni hit među mladima, ali i onima starijima. Popularni časopisi donose savjete kako snimiti *selfie*, javne osobe na svojim profilima objavljuju svoje fotografije koje sami snimaju i za koje dobivaju velik broj tzv. *like*-ova. Mladi to gledaju, „upijaju“, kopiraju i izrađuju svoje fotografije. Problem nastaje kada *selfie* fotografija postane seksualno provokativna i objavljena na nekoj od društvenih mreža. U praksi se bilježe slučajevi u kojima su počinitelji do žrtava dolazili upravo putem društvenih mreža, pri čemu su im kriteriji za odabir žrtve bile fotografije koje su žrtve objavljivale na svojim profilima.

Većina djece ima mobitele s kvalitetnim kamerama, a aplikacije koje omogućuju besplatne razmjene sadržaja (*Skype, Viber, Whatsapp, Facebook messenger, Snapchat*) daju im mogućnost da neograničeno komuniciraju i razmjenjuju fotografije i video snimke, pri čemu su nerijetko nesvjesni da se njihove snimke mogu zlonamjerno koristiti.

Uočeno je kako mladi, osobito djevojke, sve učestalije komuniciraju čak i s nepoznatim osobama putem web kamera te dragovoljno, pod pritiskom ili manipulacijom, pristaju na izvođenje seksualno eksplicitnog ponašanja koje druga osoba prati putem web kamere. Tako prikupljeni sadržaji završavaju u privatnim kolekcijama vršnjaka, razmjenjuju se putem društvenih mreža ili drugih aplikacija za razmjenu poruka ili se prodaju na razvijenom tržištu zatvorenih stranica internetske dječje pornografije (Matijević, 2014).

NetClean Report (2016) definira samoizrađeni seksualni materijal na sljedeći način: „to mogu biti fotografije gole ili razodjevene djece i videozapisi koje su djeca sama napravila, dobrovoljno ili kao rezultat prisile. To mogu biti fotografije na kojima su mladi prikazani goli i koje oni sami šalju djevojci/mladiću putem interneta želeći se na taj način potvrditi, obično bez razumijevanja ili razmišljanja o opasnostima distribucije tih materijala. Ista je situacija s djecom koja su bila vrbovana i potom prisiljena ili ucjenjivana na slanje svojih seksualno eksplicitnih fotografija i videozapisa o sebi.

SGSM se može podijeliti u dvije kategorije: SGSM stvoren u kontekstu romantičnog odnosa između tinejdžera i SGSM s mlađom djecom.

Sexting se odnosi na moguće slanje provokativnih ili seksualnih slika, poruka i video materijala. Često može izgledati kao bezazleno koketiranje i odvija se među osobama koje su u vezi, pogotovo u adolescentskoj dobi. Osim što ono ima pravne posljedice, pogotovo ako se radi na štetu osoba mlađih od 18 godina, važno je imati na umu da sve što se jednom pošalje netko drugi može proslijediti dalje te da je gotovo nemoguće kontrolirati što će se s takvim materijalom kasnije događati. Prema Lenhart (2009), *sexting* obuhvaća kreiranje, dijeljenje i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih fotografija (s golim ili djelomično golim subjektima) putem mobitela i/ili interneta. Ringrose, Gill, Livingstone i Harvey (2012) *sexting* definiraju kao komuniciranje putem seksualiziranih sadržaja korištenjem pametnih telefona ili društvenih mreža. Različiti su razlozi zašto djeca šalju ovakve materijale: misle da „svi to rade“, koketiraju s drugima i testiraju njihov spolni identitet, istražuju njihove seksualne osjećaje, privlače pozornost te se na taj način žele povezati s novim ljudima na društvenim mrežama.

Sexting je oblik pojma *self-generated sexual material*, ne sinonim za njega. Primatelji SGSM-a proizvedenog putem „sektiranja“ uglavnom su vršnjaci. Primatelji SGSM-a stvorenog u drugom kontekstu, kao što su vrbovanje i seksualna iznuda, su počinitelji. Kada *sexting* dovodi do zlostavljanja ili iskorištavanja, od presudne je važnosti da materijal koji je samoizrađen ne uzrokuje krivnju djeteta zbog onoga što se dogodilo ili da dijete zbog toga ne bude kazneno odgovorno (za proizvodnju materijala seksualno zlostavljanog djeteta).¹⁶

---

¹⁶ EC3 – Eropol, „VGT Child Sexual Exploitation Environmental Scan 2015“, <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2015-vgt-child-sexual-exploitation-environmental-scan>

Usporedba: *self-generated sexual material* i sexting

Seksualna ucjena (sextortion)

Seksualna prisila djece još je jedan oblik seksualnog iskorištavanja djece. Uključuje proces kojim se djeca ili mladi ljudi prisiljavaju na nastavak proizvodnje seksualnog materijala pod prijetnjom izlaganja spomenutog materijala drugima (primjerice, objava fotografija na društvenim mrežama). Nasilnik ucjenjuje dijete kako bi dobio seksualno zadovoljenje ili novac. To se još naziva i „komercijalnom seksualnom iznudom“ u kojoj počinitelj traži jednostavan način za stjecanje financijske dobiti. To može biti u obliku ucjene žrtava tako da zahtijeva novac u zamjenu za ne-distribuiranje seksualno eksplicitnog materijala pribavljenog putem mreže na zahtjev. Često se utjecaj i manipulacija, tipična za vrbovanje tijekom dužeg vremenskog razdoblja (ponekad nekoliko mjeseci), pretvara u brzu eskalaciju prijetnji, zastrašivanja i prisile, nakon čega je dijete uvjeren da pošalje prve seksualne fotografije. U nekim slučajevima, spirala zlostavljanja izmakla bi kontroli, zbog čega su žrtve pokušale počinuti ili su počinile samoubojstvo jer su smatrale da je to jedini izlaz iz kruga zlostavljanja.

Prema Interpolu, *sextortion* se definira kao „seksualna ucjena“ u kojoj se seksualne informacije ili fotografije koriste za iznuđivanje seksualnih usluga i/ili novca od žrtve¹⁷. Sve su aktivnije vrlo sofisticirane organizirane kriminalne skupine koje regrutiraju tzv. agente koji pronalaze žrtve s kojima će uspostaviti odnos povjerenja kako bi žrtve *online* izvele pornografsku predstavu, nakon čega postaju žrtve okrutnih ucjena. Kada su u pitanju maloljetne žrtve bez financijskih izvora, ucjene idu u smjeru traženja dodatnih pornografskih sadržaja. Prema Matijević (2014), takvi su slučajevi zabilježeni i na području Republike Hrvatske.

Prema podacima Europolu, 70% zemalja izvještava o rastućem broju prijava seksualnih ucjena od kojih se velik dio odnosi upravo na seksualne ucjene djece.¹⁸

¹⁷ <https://www.interpol.int/Crime-areas/Cybercrime/Online-safety/Sextortion>

¹⁸ IOCTA report; https://www.europol.europa.eu/annual_review/2016/CYBERCRIME.html

Seksualno iskorištavanje djece prijenosom uživo (*live-streamed child sexual abuse*)

odnosi se na prijenos putem kamera, web kamera, tableta ili mobilnih telefona. Seksualno iskorištavanje djece prijenosom uživo novi je pojavni oblik seksualnog iskorištavanja djece u usponu. Radi se o seksualnom iskorištavanju djece za prostituciju, pornografiju i pornografske predstave, kao i za proizvodnju materijala seksualnog zlostavljanja djece. Oblici seksualnog zlostavljanja djece na mreži ovise o načinu na koji se seksualna aktivnost prenosi putem interneta („*streaming* uživo seksualnog zlostavljanja djece/seksualno zlostavljanje djece na zahtjev“) i kako se provodi („seksualno zlostavljanje djece prema narudžbi“). Uočeno je da je seksualno zlostavljanje djece na mreži prihvaćeno i u komercijalnim i nekomercijalnim oblicima, a postoje i slučajevi u kojima je postavljeno kao posao, a jedini očigledan cilj bio je zaraditi novac na seksualnom iskorištavanju djece. *Online* seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece ne ostavlja trag na uređaju jer se datoteka ne preuzima. Kada prijenos prestane, materijal seksualnog zlostavljanja djeteta je nestao, osim ako ga počinitelj namjerno ne spremi. Agencije za provedbu zakona diljem svijeta izvješćuju da je većina žrtava zlostavljanja uživo putem interneta s područja jugoistočne Azije, osobito Filipina, dok su gotovo svi počinitelji iz Europe i SAD-a. Počinitelji se usmjeravaju na regije svijeta s visokom razinom siromaštva, ograničenim mjerama zaštite domaće djece i jednostavnim pristupom djeci za sve vrste seksualnog iskorištavanja djece, uključujući i prijenos uživo. Uz to, utvrđene su veze između izravnog prijenosa seksualnog zlostavljanja djece i kasnijeg putovanja u svrhu seksualnog iskorištavanja djeteta. „Seksualno zlostavljanje djece po narudžbi“ odnosi se na određenu vrstu seksualnog zlostavljanja na mreži koja se sastoji od počinitelja koji traži ili diktira obavljanje određenih seksualnih aktivnosti prije ili tijekom zlostavljanja. Zlostavljanje se prikazuje putem web kamere ili se snima u datoteku za gledanje/korištenje osobe koja je naručila snimku. Ovaj oblik seksualnog zlostavljanja prisutan je i među mladim osobama koje su u stvarnoj ili virtualnoj partnerskoj vezi, te ovisno o dobi djeteta, ako snimku učine dostupnom trećim osobama, ulaze u zonu kažnjivog ponašanja.

Indikatori elektroničkog seksualnog nasilja

- izoliranje od obitelji i prijatelja
- adolescentska trudnoća
- neuspjeh u školi i odustajanje od obrazovanja
- nezaposlenost
- mentalni i zdravstveni problemi
- pokušaj suicida
- zlouporaba alkohola i droga

- agresivno ponašanje
- činjenje kaznenih djela

Beran i Li (2007), Zovkić (2015), Kowalsky, Giumetti, Schroeder i Lattanner (2014) te Cassidy, Faucher i Jackson (2013) navode da indikatori elektroničkog nasilja mogu biti:

Psihofizički indikatori:

- glavobolja, smanjen unos hrane, loš san
- depresivnost, anksioznost te suicidalne misli, pokušaj samoubojstva i samoubojstvo.

Ponašajni indikatori:

- povlačenje u sebe
- česte promjene raspoloženja
- samoozljeđivanje.

Socijalni indikatori:

- isključivanje iz društvenog života na način da djeca i mladi sve više vremena provode *online*, a sve manje s prijateljima/icama
- prestanak bavljenja izvanškolskim aktivnostima
- pogoršavanje uspjeha u školi i provođenje većine svog slobodnog vremena *online*
- spominjanje nepoznatih osoba
- davanje sve veće važnosti aktivnostima i osobama na internetu
- povećavanje vremena provedenog na internetu u odnosu na prije
- prituživanje roditelja da ne mogu dijete „odvojiti“ od računala, mobitela i interneta
- pokazivanje nervoze kada se ne mogu koristiti mobitelom ili internetom, odnosno kada im je pristup onemogućen
- zatvaranje stranica, *chatova* i/ili skrivanje mobitela kada roditelji uđu u sobu ili kada se druga osoba približi
- izbjegavanje razgovora o uporabi računala i interneta
- izbjegavanje korištenja mobitela, tableta i računala, pogotovo kada se primi neka poruka
- stres prilikom čitanja poruka, odnosno primanja različitih sadržaja
- puno novih kontakata na mobitelu i/ili društvenim mrežama
- brisanje korisničkih računa ili otvaranje puno novih.

Navedeni indikatori samo su neki od brojnih mogućih pokazatelja doživljavanja online nasilja. Postojanje ovih znakova ne mora nužno značiti da osoba doživljava nasilje putem interneta i na društvenim mrežama, pogotovo ako je riječ o adolescentima kojima je online komunikacija jedan od glavnih načina uspostavljanja i održavanja odnosa. Ipak, prisutnost ovih znakova svakako je pokazatelj potencijalnih problema koji ne moraju nužno biti povezani s doživljavanjem nasilja. Važno je pripaziti na sve promjene u ponašanju i raspoloženju kod djece i mladih jer one mogu upućivati na moguće druge probleme s kojima se suočavaju (Mihaljević, Tukara Komljenović, 2017).

Suradnja ključnih dionika i protokoli postupanja

Temeljem nacionalnih i međunarodnih iskustava, za koordiniranu provedbu nacionalnih zakona, strategija, protokola i dokumenata kojima se štiti spolni integritet djece, potrebna je koordinirana suradnja svih nadležnih tijela, ministarstava, tijela lokalne i regionalne (samo)uprave, organizacija civilnog društva te akademske zajednice. Važno je uspostaviti sustav koji će djelovati preventivno u smislu sprečavanja te istovremeno omogućiti da se u situacijama seksualnog zlostavljanja pokrene brz i koordiniran postupak koji će prekinuti zlostavljanje, zaštititi dijete od daljnje viktimizacije te osigurati primjerenu intervenciju za oporavak i daljnji sigurni razvoj djeteta.

Djelotvorna zaštita djece pretpostavlja jasno definirane korake u procesu zaštite djeteta, kao i jasno definirane uloge među sudionicima tog procesa te uspostavu dobre suradnje između stručnjaka iz svih sustava koji rade s djecom (zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, policija, pravosuđe i dr.). Da bi međusektorski pristup u zaštiti djece od zlostavljanja dobro funkcionirao, neophodno je da svi sudionici imaju jasno definirane zadatke i propisane postupke postupanja o zajedničkom cilju u procesu zaštite djeteta, da dobro poznaju ulogu svog sustava, osnovne uloge drugih sustava, kao i svoje profesionalne obveze u odnosu na te uloge (pravila, ograničenja, načine djelovanja) te da dobro poznaju načine razmjene informacija i konzultacija unutar i između sustava, prćene odgovarajućim pisanim dokumentima i povratnim informacijama. Protokoli kojima se definira međuresorna suradnja trebaju doprinijeti razvoju i širenju mreže multidisciplinarnih timova za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i svih ostalih oblika zlostavljanja.¹⁹ Vlada Republike Hrvatske donijela je dva protokola kojima se štiti seksualni integritet djeteta: Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece i Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Cilj je Protokola informiranje stručnjaka koji rade s djecom, kao i šire javnosti, uključujući djecu i njihove roditelje, odnosno skrbnike, o tome kako postupati u slučaju sumnje da je dijete žrtva seksualnog zlostavljanja ili to može postati, uspostavljanje djelotvorne i operativne procedure koja će osigurati brz i koordiniran postupak zaštite djeteta od daljnjeg zlostavljanja te odgovarajuću pomoć djetetu, osiguravanje pravovremene zaštite, skrbi i emocionalne potpore djetetu žrtvi zlostavljanja, uspostavljanje neophodne suradnje među stručnjacima iz svih sustava radi zaštite djece te postizanje zajedničke razine razumijevanja osnovnih principa i ciljeva zaštite.²⁰

¹⁹ Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece

²⁰ Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece,

<http://dijete.hr/dokumenti/domaci-propisi/protokoli-postupanja-u-zastiti-djece/>

Prevenција seksualnog nasilja prema djeci

Važnu ulogu u prevenciji seksualnog nasilja nad djecom i mladima imaju roditelji, odgajatelji i učitelji, šira zajednica, ali i sama djeca. Pri tom su vrlo važni sljedeći čimbenici:

1. Zakonodavstvo i državna politika - važnu ulogu u zaštiti od seksualnog nasilja ima sama država. Donošenjem kvalitetnih zakona sa strogim kaznama za počinitelje seksualnog nasilja šalje jasnu poruku svim budućim počiniteljima.

2. Uvođenje medijskog odgoja u hrvatske škole - u Hrvatskoj je medijska kultura, uz hrvatski jezik, književnost i jezično izražavanje, jedna od predmetnih sastavnica hrvatskog jezika. U sklopu tog predmeta djeca uče o kazalištu, filmu, televiziji, radiju, tisku, stripu i računalu. Unatoč velikom broju područja koja se obrađuju, riječ je osnovnom znanju pri čemu su zanemarena brojna, za djecu važna područja, na koja u posljednje vrijeme troše puno vremena i pozornosti, a to su internet i društvene mreže. Kao što je do sada već puno puta rečeno, djeca nisu svjesna opasnosti na internetu, mogućih posljedica dopisivanja i nalaženja s nepoznatim osobama, kao ni načina na koje se mogu zaštititi od negativnih utjecaja novih medija. Upravo je zbog toga potrebna edukacija mladih kako bi razvili samozaštitna ponašanja te kako bi postali svjesni negativnih strana novih tehnologija.

3. Edukacija roditelja - mnogi roditelji teško prate brz razvoj tehnologija i najčešće nisu svjesni opasnosti koje one donose. Stoga mnoga djeca provode sate i sate pred računalnim zaslonima bez nadzora ili uputa kako se ponašati u virtualnom svijetu te koje bi stranice trebali izbjegavati i slično. Jednako kao što odmalena uče djecu kako preći preko ceste i što znače pojedini prometni znakovi, roditelji bi im trebali prenijeti osnovna znanja o korištenju novih tehnologija - sve njihove prednosti, nedostatke i opasnosti. Jednom kada djeca krenu u školu - kada bi tu ulogu mogli preuzeti učitelji - moglo bi biti prekasno. Stoga je edukacija roditelja neizmjerljivo važna u prevenciji i suzbijanju svih oblika seksualnog nasilja nad djecom.

4. Edukacija odgajatelja, učitelja i školskog osoblja - uz edukaciju roditelja i djece jednako je važna i edukacija odgajatelja, učitelja, školskog osoblja. Prema istraživanju koje je u Hrvatskoj proveo UNICEF 2010. godine,²¹ 17,5% učitelja najvjerojatnije ne bi

---

²¹ <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2011/03/31/unicef-ovo-istrazivanje-u-osnovnim-kolama/>

reagiralo na elektroničko nasilje jer „djeca svašta pišu pod nadimcima“, a 15,5% učitelja ne bi učinilo ništa jer to nije njihov posao (Pregrad, 2007), međutim, oni imaju itekako važnu ulogu u zaštiti djece od svih oblika seksualnog nasilja, pa tako i elektroničkog. Naime, nitko danas ne može osporiti da su mediji sastavni dio odrastanja svakog djeteta, stoga svi oni koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece i mladih moraju preuzeti odgovornost u zaštiti djece od svih oblika seksualnog nasilja. Da su učitelji itekako odgovorni za zaštitu od seksualnog nasilja pokazuje istraživanje Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i Hrabrog telefona (2013), prema kojem polovica djece u dobi od 11 do 18 godina pregledava svoje profile na *Facebooku* čak i za vrijeme nastave. Budući da jednako kao i roditeljima, mnogim odgajateljima, učiteljima i školskom osoblju nedostaje znanja o medijima, ali i prevenciji od svih oblika seksualnog nasilja nad djecom, a na većini fakulteta koji obrazuju buduće nastavnike takvi su sadržaji u potpunosti izostali (ili je riječ o tek jednom ili dva predmeta), potrebne su dodatne stručne edukacije za odgajatelje, nastavnike i školsko osoblje kako bi se znali i mogli nositi s različitim pojavnim oblicima seksualnog nasilja nad mladima i među mladima.

5. Podizanje razine osviještenosti – važnu ulogu u prevenciji seksualnog nasilja ima i podizanje razine osviještenosti javnosti. Mnogi još nisu svjesni svih oblika, opsega i posljedica seksualnog nasilja, a posebno elektroničkog seksualnog nasilja. Upravo je zbog toga potrebno kontinuirano osvještavanje javnosti, a ne povremeno kada se mediji zainteresiraju za neki konkretan slučaj. Važnu ulogu u tom procesu imaju sami mediji koji mogu doći do velikog broja ljudi svih dobnih skupina preko svih kanala.

6. Međuvršnjačke grupe pomoći – grupe pomoći unutar kojih bi mladi razmjenjivali svoja iskustva i međusobno si pomagali imaju važnu ulogu u prevenciji seksualnog nasilja. Mnoga se djeca srame priznati svojim roditeljima kao i drugom odraslim osobama što im se dogodilo. Veća je vjerojatnost da će se povjeriti svojim vršnjacima. Takve bi grupe trebale potaknuti djecu i mlade da prijave sve oblike seksualnog nasilja. Djeca su često svjedoci seksualnog zlostavljanja na internetu, no rijetko takve slučajeve prijave odraslim osobama. Istraživanje iz 2010. godine pokazalo je da čak 10,8% djece ne bi ništa poduzelo kada bi čulo za slučaj elektroničkog nasilja u školi (Tomić Latinac, 2010). Ranom intervencijom u slučajevima seksualnog nasilja smanjuju se negativne posljedice za žrtvu nasilja, ali se sprečavaju i novi oblici nasilja.

7. Odgovornost telekomunikacijskih kompanija – kada bi svi dionici društva preuzeli odgovornost za svoju ulogu u elektroničkom seksualnom nasilju, broj slučajeva zasigurno bi bio manji. Jedan su od vrlo važnih čimbenika u suzbijanju elektroničkog seksualnog nasilja i telekomunikacijske kompanije koje bi se u suradnji s državom te samim korisnicima trebale uključiti u borbu protiv svih oblika nasilja korištenjem suvremenih tehnologija. Sve telekomunikacijske kompanije tvrde da svojim klijentima nude

kvalitetne usluge, no kvalitetna usluga podrazumijeva i zaštitu privatnosti njenih korisnika, kao i zaštitu od ugrožavanja njihova ugleda, časti, dostojanstva i osobnog integriteta.

8. Nadzor nad korištenjem suvremenih tehnologija – svi će se složiti da je roditeljski nadzor vrlo važan u odrastanju svakog djeteta. Roditelj mora znati s kime se dijete igra u parku, dvorištu s kime ide u kino itd., no kada su suvremene tehnologije u pitanju, mnogi roditelji djecu prepuštaju virtualnom svijetu bez ikakvog nadzora. To najbolje pokazuje podatak prema kojem čak 75% djece i mladih drže računalo u svojoj spavaćoj sobi. Istraživanje koje je proveo *EU Kids Online* pokazalo je da polovica djece pristupa internetu iz svojih spavaćih soba, dok jedna trećina djece pristupa putem mobilnih telefona i drugih „pametnih“ uređaja (Duerager i Livingstone, 2012). Ako se računalo nalazi u dječjoj sobi, mogu li roditelji nadzirati što njihova djeca rade dok su na internetu, kakve stranice posjećuju, s kime se dopisuju, kako se ponašaju, zlostavljaju li drugu djecu ili su sama zlostavljana? Jednako kao što je normalno nadzirati ponašanje djece u stvarnom svijetu, roditelji, ali i svi koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece, trebali bi nadzirati što djeca rade dok su na internetu.

9. Jasna pravila – kao i u stvarnom svijetu, i u onom virtualnom moraju postojati jasna pravila ponašanja, osobito na društvenim mrežama. Istraživanje Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i Hrabrog telefona (2013) pokazalo je da u 78% obitelji djece nisu postavljena jasna pravila korištenja *Facebooka*. Svega 17% djece kaže da takva pravila u njihovoj obitelji postoje te da ih se ona pridržavaju. S porastom dobi djeteta, roditelji postavljaju sve manje ograničenja vezanih uz korištenje *Facebooka*, a upravo su djeca u dobi od 15 do 16 godina najugroženija skupina i za vršenje i doživljavanje nasilja. Tako obiteljska pravila za korištenje *Facebooka* nema 93% djece koja vrše nasilje putem *Facebooka*, kao ni 88% djece koja doživljavaju nasilje. Postojanje jasnih pravila važan je preduvjet za sigurno korištenje interneta.²²

10. Zaštitni programi – postoje brojni zaštitni programi kako za seksualno nasilje u stvarnom svijetu tako i za seksualno zlostavljanje i iskorištavanje putem suvremenih tehnologija. U Republici Hrvatskoj postoji čitav niz preventivnih programa, no njihova je kvaliteta nepoznata ili neujednačena, iako je potrebna razina usluga i programa predviđena strateškim dokumentima. Sukladno tome, moraju se osmisliti preventivni programi koji će imati cjelovit i integrativan pristup zaštiti dječjih prava.

---

²² <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/rijec-ravnateljice/nase-istrazivanje-koliko-vremena-i-uz-koje-rizike-djeca-provo-de-na-internetu-i-facebooku/>

Literatura

Beran, T. i Li, Q. (2007). The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33.

Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb, Slap.

Cassidy, W., Faucher, C. & Jackson, M. (2013). Cyberbullying among youth: A comprehensive review of current international research and its implications and application to policy and practice. *School Psychology International*, 34(6), 575-612.

Cvjetko, B., Singer, M. (2013). *Kaznenopravna zaštita djece*. Zagreb: Nakladni zavod Globus

Deklaracija o pravima djeteta. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/djeca-i-mladi/sigurnost-i-zastita-prava-djece-i-mladih/deklaracija-pravima-djeteta/>

Direktiva 2011/92/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52016IP0227>

Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (SL L 335, 17. 12. 2011). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093R%2803%29>

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2014, 2015, 2016, 2017, 2018). *Izvešće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske*. Zagreb: DORH.

Duerager, A., Livingstone, S. (2012). How can parents support children's internet safety? EU Kids Online, London, UK. Dostupno na: <http://eprints.lse.ac.uk/42872/1/How%20can%20parents%20support%20children%E2%80%99s%20internet%20safety%28Isero%29.pdf>

EC3 - Europol, „VGT Child Sexual Exploitation Environmental Scan 2015“. Dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2015-vgt-child-sexual-exploitation-environmental-scan>

Europska financijska koalicija protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece na internetu. Dostupno na:

http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017_0368+0+DOC+XML+V0//HR

Europol i Europski centar za kibernetički kriminal (EC3). Combating crime in criminal age. Dostupno na:

<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. Dostupno na: <http://dijete.hr/en/download/fakultativni-protokol-uz-konvenciju-o-pravima-djeteta-o-prodaji-djece-djecjoj-prostituciji-i-djecjoj-pornografiji/>

Globalni savez za borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece na internetu. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015IP0070>

Goodman-Brown TB, Edelstein RS, Goodman GS, Jones DP, Gordon DS. (2003). Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse Negl.*, 27(5), 525-540.

Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) (2017). *Report*. Dostupno na: https://www.europol.europa.eu/annual_review/2016/CYBERCRIME.html

INTERPOL, „*Appropriate Terminology*“. Dostupno na: www.intrpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Appropriate-terminology

INTERPOL, *Sextortion*. Dostupno na: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Cybercrime/Online-safety/Sextortion>

Kokot, I. (2015). Temeljne odrednice kriminalističkog postupanja u vezi sa sadržajem spolnog iskorištavanja djece na računalnom sustavu ili mreži u Republici Hrvatskoj. *Zagrebačka pravna revija*, 4(1), 231-259.

Konvencija o pravima djeteta. Dostupno na:

https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680471b57>

Kowalski, R.M., Giumetti, G.W., Schroeder, A.N., Lattanner, M.R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.

Lenhart, A. (2009). Teens and Sexting How and why minor teens are sending sexually suggestive nude or nearly nude images via text messaging. Dostupno na: http://www.pewinternet.org/files/oldmedia/Files/Reports/2009/PIP_Teens_and_Sexting.pdf

Li, Q. (2010). Cyberbullying in High Schools: A study of Students Behaviours and Believes about This New Phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4), 372-392.

Maden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M., Smith, A., Beaton, M. (2013). Teens, Social Media and Privacy. Pew Research Centre. Dostupno na: <http://www.pewinternet.org/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy>

Matijević, A. (2014). Nasilje nad i među mladima na Internetu, U M. Majdak, L. Vejmelka, K. Radat i A. Vuga (ur.), *Zbornik radova konferencije Nasilje na Internetu među i nad djecom i mladima* (39-50). Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.

Mihaljević, K., Tukara Komljenović, J. (2017). *Elektroničko seksualno nasilje nad i među djecom*. Zagreb: Ženska soba - Centar za seksualna prava.

Ministarstvo unutarnjih poslova (2018). *Zlostavljanje putem mobitela i interneta - suvremenih tehnologija*. Dostupno na: <http://stari.mup.hr/13047.aspx>

Ministarstvo unutarnjih poslova (2014, 2015, 2016, 2017, 2018). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada*. Zagreb: MUP RH

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/pristup-informacijama/programi-strategije-planovi-i-izvjescja/strateski-dokumenti-vlade-rh/ministarstvo-za-demografiju-obitelj-mlade-i-socijalnu-politiku/17700>

NetClean Report 2016. godine. Dostupno na: <https://www.netclean.com/the-netclean-report-2016/>

Okvirna odluka Vijeća 2004/68/PUP od 22. prosinca 2003. godine o borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32005F0212>

Okvirna odluka Vijeća od 15.03.2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku, 2001/220/PUP (SL L82,22.3.2001). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32001F0220>

Paolini, G., Horvath, A., Motiejunaite, A. (2018). Situation of young people in the European Union. Commission Staff Working Document, SWD (2018) 196 final. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b6985c0c-743f-11e8-9483-01aa75ed71a1/language-en>

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Hrabri telefon (2013). „Koliko vremena i uz koje rizike djeca provode na Internetu i Facebooku“. Dostupno na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/rijec-ravnateljice/nase-istrazivanje-koliko-vremena-i-uz-koje-rizike-djeca-provode-na-internetu-i-facebooku/>

Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. *Narodne novine*, 106/17.

Pregrad, J. (2007). Priručnik Projekt „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M., Šeparović, N. (2010). Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima. Izvještaj o rezultatima istraživanja provedenog među djecom, učiteljima i roditeljima u sklopu programa prevencije elektroničkog nasilja „Prekini lanac“. Zagreb: UNICEF. Dostupno na: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2011/03/31/unicef-ovo-istrazivanje-u-osnovnim-kolama/>

Rašić, M., Veber, S. (2014). Usporedba hrvatskog zakonodavstva o zaštiti žrtava i svjedoka kaznenih djela s Direktivom 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda, prava, podrške i zaštite žrtava zločina. *Policija i sigurnost*, 22(3), 353-362.

Rezolucija od 11. ožujka 2015. o seksualnom zlostavljanju djece na internetu (2015/2564(RSP)). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015IP0070>

Ringrose, J., Gill, R., Livingstone S., Harvey, L. (2012). A qualitative study of children, young people and „sexting“. A report prepared for the NSPCC. Dostupno na: <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/qualitative-study-children-young-people-sexting-report.pdf>

Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/78efc2f4-746e-485c-9c18-9d2509deeedf>

Survey on the CRC Committee's Concluding Observations on the last EU Countries' Reports. Dostupno na: http://www.childoneurope.org/issues/crc_committee/su00-Survey.pdf

Škrtić, D. (2013). Mamljenje djeteta za zadovoljenje spolnih potreba uporabom informacijsko-komunikacijske tehnologije. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 34 (2), 1139-1170.

Tomašević, G, Pajčić, M. (2008). Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15(2), 817-857.

Tomić-Latinac, M. (2010). Rezultati istraživanja o elektroničkom zlostavljanju. Prezentacija. Dostupno na: <http://www.os-svete-ane-os.skole.hr/upload/os-svete-aneos/images/static3/1028/File>

Vlada RH (2014). Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece. Dostupno na: <https://www.mup.hr/UserDocImages/Savjeti/2014/PROTOKOL%20O%20POSTUPANJU%20U%20SLUČAJU%20ZLOSTAVLJANJA%20I%20ZANEMARIVANJA%20DJECE.pdf>

Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova (2014). Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Dostupno na: https://www.mup.hr/UserDocImages/PDF/Ravnopravnost%20spolova/prijelom_online_protokol.pdf

Zakon o sudovima za mladež. *Narodne novine*, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.

Zovkić, D. (2015). Nasilje putem Interneta. Završni rad. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Whitehead, J. (2010). Back to basics: sexual abuse. *Protecting Children Update*, 71, 8-9.

World Health Organization (2006). World Health Report. Working together for health. Geneva: WHO.